

M.A.I. (ÇOK TARAFLI YATIRIM ANLAŞMASI)

MAI 1995 yılından bu yana ülkemizin de üye olduğu ekonomik kalkınma ve işbirliği teşkilatı (OECD) içerisinde geliştirilen çok taraflı yatırım anlaşmasının İngilizce adının baş harfleridir. (Multilateral Agreement on Investment)

Çok uluslu şirketler (Ç.U.Ş.) zamanla olağanüstü boyutlarda sermaye ve yatırım gücüne ulaşmıştır. O kadar ki, en büyük 200 dev çok uluslu şirket dünyadaki 191 ülkenin 182'sinin ekonomisinden daha büyüktür. Dünyanın en büyük 100 ekonomisinin 51'i çok

uluslu şirket, geri kalan 49'u ulus devlettir. 1995'de birleşmiş milletlerin yapmış olduğu bir anlaşmaya göre Ç.U.Ş.'lerin uluslararası satışları 7 trilyon doları geçmektedir. Yine Birleşmiş Milletlerin 1997 yılında yapmış olduğu başka bir araştırmaya göre, Ç.U.Ş.'lerin anavatanları dışındaki sabit sermaye yatırımlarının hacmi 3 trilyon doları geçmektedir.

Bu ölçüde muazzam etkinlik düzeyine erişmiş olan Ç.U.Ş.'ler yeni yatırım alanları, olanakları, kolaylıkları ve hukuku peşindedirler. Özelleştirme uygulamaları ile, gerek ulusal sınırlar içinde gerekse dışında ulus devletlerinin ellerindeki yatırımlara, neredeyse yok pahasına el konulmuştur. Ulus devletlerin kâr kaygısını abartmadan, hizmet faktörünü ön plana çıkartarak kurdukları işletmeler talan edilmiş, fiyasa kurallarının insafına terk edilmiştir.

Çok taraflı bir yatırım anlaşması düşüncesi, 1980 URUGUAY RAUNDU görüşmelerinde gündeme gelmiştir. Daha sonra D.T.Ö. (Dünya Ticaret Örgütü) konuya eğilmiş, ancak üyelerinin anlaşamaması sonucunda proje O.E.C.D.'ye transfer edilmiştir. O.E.C.D. konuyu 1995 Mayıs toplantısında gündem etmiş, o tarihten sonra her altı haftada bir toplanan komisyonlarda görüşmeler devam etmiştir. Hazırlanan 170 sayfalık anlaşma metninin %90'ı üzerinde pazarlık tamamlanmıştır. 1998 Mayıs ayında imzaya açılması beklenen anlaşma, konuyu haber alan kitle örgütlerinin muhalefet hareketi etkisiyle şimdilik ertelenmiştir.

Ulusal devletler, ulusal çıkar olarak (doğal)

kaynakların korunması, ulusal sermayenin korunması, nüfus planlaması, yabancı sermaye getiren kısıtlamalar, döviz politikaları v.s.) gördükleri konularda Ç.U.Ş.'lerin etkinlik alanlarını kısıtlamaktadır. Kendi vatandaşlarının hak ve çıkarlarını gözetlemek durumunda olan ulusal devletler bugünkü yapıları ile Ç.U.Ş.'lerin önünde engel olarak durmaktadır. MAI, Ç.U.Ş.'lerin çeşitli ülkelerdeki yatırımlarında yatırım yapılan ülkenin ulusal çıkarları ile ilgili hiçbir engelle karşılaşmadan, mutlak çıkarları açısından özgür olabilmesi bir anlamda yatırımlarının ulusal devlet tarafından, koruma altına alınması için, gerekli politik ortam ve hukukun oluşturulmasını öngören bir anlaşmadır. Amaçlanan ulusal devletleri yıkmak değil Ç.U.Ş.'lerin ekonomik çıkarları yönünde yeniden örgütlenmektir.

MAI imzalayan ülkeler üç temel noktayı kabul etmek durumundadır.

1- Tüm ekonomilerini yabancı yatırımcılara açmak.

2- Yabancı yatırımcılara, yerli yatırımcılara tanıdıkları bütün olanakları aynen tanımak.

3- Yabancı yatırımcıların, özel uluslararası mahkemelerde yeni haklar kazanmasına boyun eğmek.

MAI'nin içeriği nedir?

MAI yukarıdan aşağıya bir anlaşmadır. Bu ifade kapsamı çok genişletilmekte "Açıkça dışında bırakılmaması herşeyi kapsar" anlamında kullanılmaktadır.

Yatırımların, yatırım öncesini de içine alarak çok geniş kapsamlı tanımlaması yabancı şirketlerin hareket serbestliğini neredeyse sınırsızca arttırmaktadır. Devlet ihalelerinde, doğal kaynak kullanımlarında yabancı şirketlere karşı "ayırım yapan" bütün devlet uygulamaları yatırım kavramı içine sokulmaktadır.

Fikri mülkiyet hakları ifadesi ile patent'e karşı yapılacak itiraz ve toplumsal muhalefetin önü baştan kesilmekte, bir anlamda patent yasaları koruma altına alınmaktadır.

Belirli bir boyutta yatırım yapan uluslararası sermayedarlar ve bunların kilit elemanları üstün vatandaşlık statüsü ile yatırım yapılan ülkeye serbestçe girip çıkabilecektir. Ulus devletler yabancı sermayenin kısıtlayıcısı değil, koruyucusu garantörü olmak durumunda kalmaktadır. Yatırımlardan sağlanan gelirlerin transferi konusunda hiçbir engelleme olmayacağı gibi ana sermaye de transfer edilebilecektir. Bir yatırımın kurulması, satın alınması büyütülmesi, yönetilmesi ve işletilmesi ile ilgili olarak, mal ve hizmetlerin belli bir düzeyini yada yüzdesini ihraç etmeye, belli bir yerli içerik düzeyine ulaşmaya, ihracat düzeylerini ithalatla ilişkilendirilmeye, teknoloji transfer etmeye yada merkezini ülke içine kurmaya yabancı yatırımcının zorlanmaması öngörülmektedir.

Ülke içinde belirli bir üretim, yatırım, satış, is-

Inceleme Araştırma

tihdam, araştırma-geliştirme düzeyine ulaşma, ülke yurtdaşlarının belli bir düzeyde ise alınması ve asgari bir düzeyde katılım gibi zorunluluklar kaldırılmaktadır. Hükümetler aynı şartları yerli şirketlerden isteyebilecek ama yabancı şirketlerden böyle bir istekte bulunmayacaklardır. Sonuçta sadece bu madde bile yabancı sermayenin, ulusal sermayelere karşı elde ettiği imtiyazların kanıtıdır.

Özelleştirilmede milli muamele ve en çok kayrılan ulus ilkesi hükümlere geçerli kılınmaktadır. Yabancı sermaye kârlık gördüğü her alana yerli sermaye ile eşit koşullarda yatırım yapabilecektir. Ulusal devletler savunma sanayi dışında hiçbir yatırım alanına ayrıcalık tanıma hakkına sahip değildir. Altın hisse çalışanlara veya satış yoluyla özelleştirme yasaklanmaktadır.

MAİ uygulamasına giren her ülke ekonomik ve hukuki sistemlerinde bulunan uluslararası sermayenin çıkarları ile çatışmalı olan tüm hükümleri, ortadan kaldırarak tam riberal bir ortam oluşturacaktır. Oluşturulan liberal sistemin devamı da garanti altına alınmaya çalışılmaktadır. İmzalayan devletler gelecekte de MAİ hükümlerine aykırı kanunlar çıkartmayacaklardır. Devletlerin çevre koruma, arazi islah, az gelişmiş bölgelere yatırım vb. koruma projeleri gibi düzenleyici politikaları kârlılığı engellediği gerekçesiyle uygulamayacaktır. MAİ'yi imzalayan ülke beş yıldan önce sözleşmeyi feshedemeyecek, sözleşmenin feshi halinde onay tarihini izleyen onbeş yıl MAİ hükümleri fiilen uygulamada kalacaktır.

Uyuşmazlıkların çözümü:

1- Eğer uyuşmazlık devletler arasında olursa, konu, taraf ülkelerden birinin isteğiyle uluslararası hakem mahkemesine (tahkim) getirilir. Alınacak karar bağlayıcıdır, tazminat hükümleri içerir.

2- Yabancı yatırımcı doğrudan ev sahibi devletin idari ve yetkili mahkemeleri veya uluslararası hakem mahkemeleri bakar.

Her iki durumda da konu kapalı oturumda tarafları dinleyen birkaç ticaret uzmanınca incelenir. Eğer devletlerin yasayı ihlal ettiğine karar verirse yasaların değiştirilmesi tavsiye edilip tazminat ödenmesine hükmedilir.

Yatırım yapan devletin vatandaşlarının başvuru ve yorum hakkı yoktur.

İLAÇ, ECZACILIK, HALK SAĞLIĞI VE MAİ

MAİ ilaç, eczacılık ve halk sağlığı alanında da ciddi sonuçlar doğuracak maddeler içermektedir.

-Sağlıkta özelleştirme zorunlu hale gelecektir.
- Yabancı sermaye üzerinde hiçbir kontrol olmaksızın sağlıkla ilgili alanlara, herhangi bir ticari alana yatırım yapar gibi kolayca yatırım yapabilecektir.

- Halk sağlığını korumaya yönelik, devlet tara-

findan düzenlenen çalışmalar (aşı kampanyaları, nüfus planlaması çalışmalar vb.) yabancı sermaye tarafından, kârlılığın düşürüldüğü gerekçesiyle engellenebilecek, açılan tazminat davalarında, devlet tazminat ödemeye mahkum edilebilecektir.

- Aynı şekilde sosyal güvenlik kurumlarının çalışmaları, görevleri (bedelsiz sağlık hizmeti, ilaç bedellerinin ödenmesi vb.) yabancı yatırımcılar tarafından yine kârlılıklarının düşürüldüğü gerekçesi ile dava konusu edilebilecektir.

- İlaçta patent uygulamasına geçilecektir.

- Yerli ilaç sanayi, rekabet etmesi olanaklı olmayan yabancı sermaye ile eşit ve korumasız bir ortamda karşı karşıya gelecek, bu durumda yerli ilaç sanayi, ya yabancı sermaye ile lisans anlaşmaları imzalatılarak dağıtım rolü üstlenecek yada yok olacaktır.

-Yabancı sermaye, yatırım yaptığı ülkedeki yatırımını ve sermayesini dilediği zaman dilediği ülkeye transfer edilebilecektir.

-Siyasi partilerin, sendikaların ve demokratik kitle meslek örgütlerinin, yabancı sermaye uygulamalarına karşı çıkışları, yabancı sermayenin kârlılığını engellediği gerekçesi ile şikayet ve tazminat konusu olabilecektir.

- Yabancı sermaye "yatırım" tanımına dayanarak, zincir market-eczaneler açlabilecektir.

Sonuç olarak; parasız eğitim, parasız sağlık ve güvence altına alınmış bir gelecek için, insan, uygarlığının tüm değerlerinin, yeraltı ve yerüstü doğal kaynaklarının sermaye tarafından talanının engellenmesi için, yaşamımızın ve geleceğimizin sermaye tarafından ipotek altına alınmaması için MAİ'ye karşı çıkmak her vatandaşın görevi olacaktır.

Ecz. Mehmet GÖNENÇ